

COMUNICACIÓ

Francesc Morfulleda i Caralt: «Podria escriure en francès però no vull, perquè estimo Grècia.» *El poeta Iorgos Seferis i la seva manera de ser grec*

«En aquest precís instant sento com jo mateix sóc una contradicció. En efecte, l'Acadèmia sueca ha decidit que el meu esforç en una llengua famosa durant tants segles, però limitada en la forma actual, mereix aquesta alta distinció. Ha volgut honorar la meua llengua.

Pertanyo a un país petit. Un promontori pedregós en la Mediterrània, que no pot oferir altre bé que no sigui la lluita del seu poble, la mar i la llum del sol. El nostre territori és petit, però la seva tradició és enorme i la cosa que més la defineix és que aquesta tradició ens va ser confiada sense interrupció. La llengua grega no ha deixat mai de parlar-se. Ha rebut les modificacions que rep qualsevol cosa viva, però no presenta cap fractura. Una altra característica d'aquesta tradició és el seu amor per la humanitat: la seva norma és la justícia. I una mateixa llei preval quan es tracta fins i tot de fenòmens naturals: «Hèlios no va més enllà de la mesura», diu Heràclit, «perquè, altrament, les Erínies, majordomes de la Justícia, aniran al seu encalç».

Fins i tot penso que és possible que un científic modern hi surti guanyant si avalua avui aquesta sentència del filòsof joni. Pel que fa a mi, m'emociono de contemplar com la consciència de justícia ha irrigat l'ànima grega des de tan antic, fins a esdevenir una regla també del món natural. Un dels meus mestres, que visqué a principis del segle passat, escriu: «Perdrem, perquè hem estat injustos...» Aquest home era analfabet: havia après a escriure a trenta-cinc anys d'edat. Però en la Grècia dels nostres dies, la tradició oral –igualmente com l'escripta– va molt i molt enllà fins a atènyer els temps més remots. El mateix s'esdevé també amb la poesia.

És per a mi de debò important que Suècia hagi volgut exaltar no solament aquesta poesia sinó també tota la poesia en general, fins i tot quan brolla d'un poble limitat. Perquè crec que aquest món actual en què vivim, tiranitzat per la por i la convulsió, necessita la poesia. La poesia té les seves arrels en l'alè humà —i què seria de nosaltres si la nostra respiració s'afeblís? És un acte de confiança —i pregunteu a un déu si els nostres mals no els devem a la manca de confiança.

Durant el segle passat, al voltant d'aquesta mateixa taula, van examinar la gran diferència entre les troballes de la ciència contemporània i la literatura; van observar com entre un drama grec arcaic i un drama actual, la diferència és poca. Sí, certament, el comportament de l'home no sembla que hagi canviat substancialment. I haig d'afegir que sempre sento la necessitat d'escoltar aquesta veu humana que anomenem poesia. Aquesta veu que, a causa de la manca d'amor, perilla d'extingir-se a cada pas i heus aquí que reneix de nou. Perseguida, sap on trobar aixopluc; rebutjada, té l'instint d'anar a arrelar en els indrets més inesperats. Per a ella no hi ha al món llocs grans ni petits. El seu regne es troba en els cors de tots els homes de la terra. Té la gràcia d'evitar sempre el costum. Dec el meu reconeixement a l'Acadèmia sueca que ha comprès aquestes coses; que ha comprès com les llengües, les anomenades minoritàries, no han de convertir-se en espais closos on s'enfonsi el batec del cor humà; que ha esdevingut un Areòpag capaç "de distingir amb veritat oficial el destí injust de la vida", tot evocant Shelley, l'inspirador, tal com ens diuen, d'Alfred Nobel, aquell home que va poder compensar la violència inevitable amb la grandesa del seu cor.

En aquest món, que cada dia s'estreny, cada un de nosaltres necessita els altres. Cal que cerquem l'home, onsevulgui que es trobi.

Quan, en el camí de Tebes, Èdip va topar-se amb l'Esfinx i aquesta li va plantejar l'enigma, la resposta fou: l'home. Aquesta paraula tan senzilla va derrotar la

bèstia. Tenim moltes bèsties per abatre. Pensem en la resposta d'Èdip!».

Aquest llarg parlament que, abusant una mica de la vostra paciència, he volgut llegir íntegrament perquè em sembla una bellíssima declaració d'amor a la pàtria i una defensa aferrissada de l'home, fou pronunciat el dimarts 10 de desembre de 1963, a l'Ajuntament d'Estocolm. El seu autor, el gran poeta i intel·lectual grec Iorgos Seferis (1900-1971), havia estat nomenat unes setmanes abans Premi Nobel de literatura. Amb una obra poètica no gaire prolífica i a l'edat de seixanta-tres anys, en plena maduresa, Seferis era el primer escriptor grec rebut a Suècia amb tots els honors i aquell cap-al-tard adreçava aquestes sentides paraules d'agraïment a tots els assistents a l'acte de lliurament del premi i els donava les gràcies per haver-lo honorat amb aquesta altíssima distinció, a ell personalment, però sobretot a la llengua grega.

Al llarg de la seva vida, el poeta Iorgos Seferis havia manifestat obertament el seu amor a la llengua materna. En els diversos fulls del seu diari –anomenat *Dies* (Ημέρες)– o bé en els escrits més meditats que recullen els volums titulats *Assaigs* (Δοκίμεις) és fàcil de testimoniar aquest afecte del poeta a la llengua grega i constatar, ací i allà, com l'emocionava aquesta llarga tradició cultural hel·lènica, oral i escrita, que no s'havia interromput mai malgrat totes les vicissituds imaginables i les successives i diverses ocupacions de Grècia.

D'aquesta manera, per exemple, les magnífiques pàgines dedicades a un viatge que en 1950 féu el poeta a Capadòcia seguint la petja dels antics monjos cristians ens descriuen tot l'estremiment de l'escriptor quan, després d'haver-se enfilat a l'ermita de Santa Bàrbara, encimbellada a la punta d'una d'aquelles penyes en forma

1. Iorgos SEFERIS, *Assaigs*. Atenes: Íkaros, 1999, volum segon, pp. 159-161. 7a edició (en grec). Per a la qüestió que es tracta en aquesta comunicació resulta fonamental l'article del malaurat neohel·lenista Alexis Eudald Solà «Fidel a si mateix. Algunes reflexions sobre el tema de la llengua en Seferis», publicat per l'editorial Patakis en les Actes d'un Congrés sobre Seferis celebrat a Àia Napa de Xipre en 1997, pp. 39-49 (en grec).

de mamella i excavada completament dins la roca, creua el lllindar de la porta. Allà dins, en aquelles desertes i solitàries esglesioles, enmig d'aquell silenci tan i tan pur, descobreix els traços d'un fresc antiquíssim que deixa entreveure les figures dels sants cavallers Teodor i Jordi matant el drac amb l'asta i, al costat —oh meravella!—, pot llegir les lletres de l'alfabet grec: «ΚΥΠΙΕ ΒΟΙΘΙ ΤΟΝ ΔΟΥΛΟΝ ΣΟΥ» (Senyor, ajuda el teu servent!) Aproximadament la mateixa sensació li produeix la inscripció grega en l'arquitrav del majestuós temple de Santa Sofia de Constantinoble².

En una altra ocasió molt diferent, el 9 de juny de 1960, expressa el seu entusiasme a la Universitat de Cambridge durant la solemne cerimònia en què és investit amb la dignitat de doctor *honoris causa* d'aquesta prestigiosa institució. Seferis declara la seva satisfacció perquè les màximes autoritats acadèmiques britàniques per primera vegada en les cròniques de la universitat parlen «grec en comptes de llatí», ja que el professor que s'ocupà de declamar el fastuós elogi del condecorat ho féu en grec clàssic³. I encara, en una altra oportunitat, després d'una estada a l'illa de Xipre, que serà la musa d'una sèrie de poesies —*Diari de bord III*— fonamentals per a entendre l'hel·lenisme de l'escriptor, escrivia a la seva germana Ioanna Tsatsou: «L'he estimat, aquest indret. Potser perquè aquí trobo coses antigues que viuen encara, mentre que s'han extingit en l'altra Grècia... potser perquè sento que aquest pobleté necessitat de tot el nostre amor i de tot el nostre ajut. Un poble fidel, obstinadament i pacientment ferm. Imagina't quants i quants pobles han passat per damunt seu: croats, venecians, turcs, anglesos — 900 anys. És increïble com han restat fidels a si mateixos i com insignificantment es descoloriren tots els diversos amos damunt seu...»⁴.

Al marge d'aquests testimonis que acabo de presentar i que representen una part molt petita de les paraules d'afecte que va escriure Seferis envers la seva llengua i la seva llarga tradició

2. Iorgos SEFERIS, *op.cit.*, pp. 57-93.

3. RODRICK BEATON, *Iorgos Seferis. Esperant l'àngel*. Atenes: Okeanida, 2003. pp. 536-538 (en grec).

4. IOANNA TSATSOU, *El meu germà Iorgos Seferis*. Atenes: Llibreria de l'Estia, 1975, p. 194 (en grec).

literària i cultural («M'he despertat amb aquesta testa de marbre a les mans / que m'exhaureix els colzes i no sé on recolzar-la»⁵), és evident que per a un escriptor –i per a qualsevol altra persona– no hi pot haver cap prova d'amor més valuosa a la llengua materna que el seu ús. Ara bé, en el cas que ara mateix ens ocupa cal explicar que Seferis, en els anys de joventut i formació a París, va viure amb intensitat una autèntica discòrdia personal en el moment en què hagué d'escollir quina llengua seria vehicle del seu estre poètic. I va anar d'un pèl que no escollís la llengua francesa!

Penso que val la pena que ens aturem en aquest conflicte que visqué Seferis i que, a més, ho fem com a catalans i parlants d'una llengua igualment minoritària. Sovint els ponts que podem establir entre Grècia i Catalunya són tan diàfans i comuns que bé podem dir que als catalans ens fou atorgat el dret –per sort o per desgràcia– de poder entendre i viure les contradiccions de Grècia en pell pròpia. I per sobre de tot, en efecte, les qüestions referides a la llengua.

L'any 1918 el jove Seferis, que acaba d'estrenar la majoria d'edat, arriba a París. Admira la cultura francesa i el sedueix d'una manera especial l'obra del poeta francès Jean Moréas (1856-1898), pseudònim de Iannis Papadiamandópulos. Les anotacions que trobem en el diari de Seferis per aquests anys mostren una gran familiaritat amb el món francòfon. Seferis segueix de prop i amb interès la vida cultural de la capital i en 1921 l'Associació dels Estudiants Grecs de París li encomana una conferència. Parlarà del seu admirat Jean Moréas, que ha assolit una notable fama entre els poetes postsimbolistes francesos. Però d'ençà de la seva arribada a la ciutat de les llums el rosega per dins una contradicció. I així ho fa saber a qui en aquest moment d'agitada joventut confessa per mitjà de cartes el secrets de la seva ànima. Em refereixo de nou a la seva germana Ioanna: «Podria escriure en francès, però no vull, perquè estimo Grècia. En grec, però, em resulta impossible dir allò que vull... I a sobre, en poesia, en les arts en general, no basta solament escriure, cal que formis una tradició i damunt seu puguis caminar-hi...» [9-1-1920]⁶.

5. Iorgos SEFERIS, *Poemes*. Atenes: Íkaros, 1992, 17a edició, p. 45 (en grec). Aquests versos formen part de l'aplec de poemes titulats *Mythistórima*, que posen en relació el mite i la història de Grècia.

6. Ioanna TSATSOU, *op.cit.*, p.73.

Al seu torn, la germana tem que finalment Seferis es decanti per una llengua no minoritària i prestigiosa a Europa. El temor persisteix encara l'any 1923 i la temptació d'optar pel francès –que Seferis coneix perfectament– fent de la llengua un mer vehicle de comunicació és intensa. A sobre, en el cas de la llengua grega, no hem d'oblidar la situació d'irregularitat que perviu encara durant la primera meitat del segle xx, en la qual hom cerca de trobar una modalitat lingüística capaç de superar la polèmica diglòssia entre el grec depurat i clàssic, que pren per model Demòstenes i l'orator clàssic (καθαρεύουσα γλώσσα), i la llengua viva que raja espontània del poble i mostra com s'ha anat forjant al llarg de la història amb elements dels diversos pobles dominadors? δημοτική γλώσσα). Essent així, l'elecció d'una llengua minoritària i no normalitzada com la grega només podia ser motivada per algun sentiment de debò determinant i es convertia en una tria realment coratjosa.

Cal dir que aquesta contradicció no la visqué solament Iorgos Seferis, sinó que és possible de seguir-la en les pàgines d'altres escriptors grecs, sobretot entre aquell elenc d'escriptors anomenats «Generació dels 30». Només caldria aturar-nos en la novel·la *Leonís* de Iorgos Theotokàs, en la qual el protagonista –el mateix autor de fet– declina el consell que li dona Mr. Galibourg d'usar l'anglès com a llengua literària perquè no està d'acord a renegar de la seva identitat⁷.

Sigui com sigui, després d'uns anys terriblement convulsos i superada l'etapa en què Seferis es planteja d'escriure en francès una novel·la amb el títol prou eloqüent de *Variations sur suicide*, en 1925 l'escriptor grec pren finalment una decisió. D'aquesta manera, aquest mateix any començarà una brillant trajectòria literària com a escriptor en llengua grega que el menarà, ho dèiem al principi, a convertir-se en un autor universal.

Podem dir sense equivocar-nos que en la decisió hi va pesar molt la identitat. Perquè, en efecte, Seferis entengué que la seva manera de ser grec era escriure en la llengua materna. I la seva llengua materna era el grec amb què a la seva Esmirna natal havia

7. Iorgos THEOTOKÀS, *Leonís*. Atenes: Llibreria de l'Estia, 1992, pp.156-157 (en grec).

balbucejat els primers mots. Al costat de la llengua, però, també hem de comptar-hi el pes de la tradició cultural grega, aquella «testa de marbre» que sosté el mateix poeta i, amb els colzes esgotats, no sap on recolzar. Aquell reconèixer-se continuador d'una llarga cadena que havia començat a l'origen del temps, en l'ampla riba Mediterrània, amb Homer i els poetes lírics arcaics.

En conseqüència, podem afirmar que Iorgos Seferis fou fidel a si mateix i amb la seva valenta elecció donà una lliçó contundent a les futures generacions d'escriptors. Aquí rau també la grandesa de l'escriptor grec per a tots els qui l'estimem, l'admirem i considerem, com ell, que la llengua és el pilar fonamental de la identitat i constitueix sens dubte la clau principal per a endinsar-nos en qualsevol cultura.

Per cloure aquesta meua intervenció presentada en aquesta collidora seu del Consell Comarcal d'Osona, m'agradaria de manllevar uns versos d'una poetessa, filla de Vic i empordanesa d'adopció, que va estimar també amb tota l'ànima Grècia i va abraçar amb entusiasme l'hel·lenisme. Parlo, és clar, de Maria Àngels Anglada i d'Abadal⁸:

No cantarem aquesta primavera.
No provarem d'encloure en fràgils ritmes
l'inafhensible vol de les falcies,
car l'home i la paraula són sagrats
i ambdós engrillonats, per a tots nosaltres
JA NO HI HA PRIMAVERA

I és just i és bell que l'home sigui lliure
com l'au al vent i cada terra es regui
amb l'ample riu de la parla nascuda
a les fonts del seu ésser. Aleshores
AMB GLAÇ, AMB NEU, VINDRÀ LA PRIMAVERA

8. Maria Àngels ANGLADA, *Columnes d'Hores (1965-1990)*. Barcelona: Columna, 1990, p. 12.

COMUNICACIÓ

Jordi Sales Coderch (Universitat de Barcelona): *La densitat de la pertinença i la seva realització*

I. El Messina és un club de la lliga italiana de futbol, del *calcio*, que finalment va pujar a primera divisió. Quan va visitar l'estadi San Siro de Milà va ser rebut per uns aficionats amb una pancarta que deia «*Benvenuti all'Italia*». Un professor va reaccionar contra aquest gest de condescendència amb un article en què recordava que el terme «*Italia*» era originari de Sicília en un moment històric en què els milanesos eren gals o vés a saber què. En efecte, sembla que «*italia*» es un terme que s'origina en la mateixa arrel de «*vitelli*» i que vol dir alguna cosa que té a veure amb els vedells. Uns vedells sagrats o salvatges, és a dir, que no es podien caçar i que poblaven l'oest de l'illa de Sicília. També sembla que el terme que dóna la Hispània dels romans deriva d'un «*spani*» púnic que tindria que veure amb els conills. Ara tenim qui porta un toro al cotxe i qui hi porta un burro, i una senyora de Madrid que situa Barcelona fora del seu territori nacional. Tot plegat ens indica que les designacions o simbolismes identitaris són fruit d'uns fets accidentals, contingents, que remunten a un moment en què són utilitzats pels uns per a dir qui són els altres i apropiades pels uns per tal d'autodesignar-se. Jo mateix vaig ser conegut durant tot un curs escolar com «el Laques» pels meus alumnes de l'institut Joan d'Àustria perquè els citava sovint aquest diàleg platònic. De vegades, com passa amb «quakers», el que era inicialment despectiu acaba essent acceptat com a autodenominació. Les maneres en què són anomenades les pertinences a un grup deriven com els cognoms de fets de situació, de llinatge, d'ofici o d'animals. L'humor de Santiago Rusiñol va reunir una associació batejada com l'*Arca de Noè* persones que portaven cognom d'animal. La meua intenció primera era continuar la sèrie que farien l'Ontologia del Jardí i l'Ontologia del Remei, per una Ontologia dels Gentilis i centrant-me en històries de vedells i de conills, perquè sempre serà una zona de recerca el que podem anomenar el vocabulari de la identificació. Però tot fent-ho em vaig adonar que l'interrogant a perseguir era en un altre lloc: com s'origina, però, la densitat de la pertinença que fa tan seriosa i sovint tràgica la lluita

pels noms? En efecte, allò que l'anècdota inicial té de més difícil d'explicar és la densitat de la pertinença per la qual els aficionats milanesos oficien de receptors rics enfront de nouvinguts pobres i, també, la del professor sicilià que actua de noble autòcton administrador d'un llegat bimil·lenari enfront dels milanesos que no serien italians tan antics. Hi ha com una dissimetria radical i originària en un joc d'antics/nouvinguts que unes vegades té la jerarquia d'una manera i altres vegades exactament de la inversa. Quan jo era nen, al poble del meu avi hi havia la Casilda, casada amb el senyor Ferrer, i eren, aparentment, una família més dels «estiuiejants»: en una lògica innocent de les identifications era, doncs, de ple dret, la senyora Ferrer. Quan un dia vaig preguntar a la meua mare per què la Casilda no era la senyora Ferrer, em va respondre amb alguna contundència (es veu que ja me n'havia d'haver adonat): «*La Casilda és filla del poble!*» El senyor Ferrer era de Reus. Malgrat les maneres refinades amb què oficiava d'estiuiejant i de senyora, no ho era de ple dret; la Casilda vivia en una falsificació del seu rol social.

2. Com s'origina la densitat de la pertinença? Què és busca en la inserció forçada, en el joc d'exclusions i jerarquies respecte a la pertinença sota un nom col·lectiu? Fins a quin punt es pot rebaixar aquesta intensitat sovint molesta i quines conseqüències té fer-ho? En la semàntica del nacionalisme hi ha un fet bàsic que ens explica l'origen de la dissimetria. Si repassem el vocabulari per estrats ens adonarem que *natio* és certament una paraula llatina, però els romans la fan servir per a anomenar els altres; mai no trobem l'expressió *natio Romanorum*. Roma és *civitas*, *patria*, *res publica*, *urbs*. L'any 212 l'anomenat Edicte de Caracalla estén la ciutadania romana a tots els habitants de l'imperi pelegrins sobre la terra. En grec passa gairebé el mateix amb *ethnos* enfront de *polis*. I en hebreu amb *goy*, que la versió dels Setanta tradueix per *ethnos* i la Vulgata per *natio* o *gens* respecte a 'am i laós.

3. La qüestió es fa essencial per a utilitzar els actuals estudis de teoria política en quant són dominats per la dicotomia *civic nationalism* i *ethnic nationalism* i les seves transformacions. La distinció bàsica és obra de Hans Kohn (1891-1971), que qualifica allò cívic d'occidental i allò ètnic d'oriental. El nacionalisme cívic occidental té en Khon una nòmina ben reduïda: Holanda, Suïssa, França, el Regne Unit i els Estats Units. Afegim-hi que Kohn fou

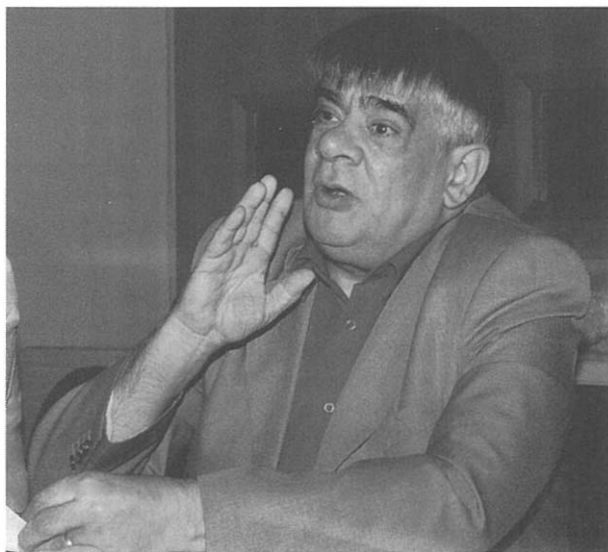
un teòric del sionisme i que postulà un sionismecívic. La separació entre els dos models es faria en la reconstrucció de Kohn en el segle XIX. El model del nacionalismecívic és burgès, liberal, racional, humanístic, fonamentat en el sentiment de llibertat. Segons els nostres exemples introductoris, fóra el dels milanesos de la pancarta i el senyor Ferrer de Reus. El negatiu del nacionalisme ètnic és místic, irracional, fonamentat sobre la «història, els monuments i els cementiris». Des de les nostres històries fóra el del professor sicilià i els seus vedells sagrats. Entre les transformacions de la dicotomia de Kohn són particularment interessants les de Plamenatz (1975), Brubaker (1992), Ignatieff (1994) i Kearney (1997)¹.

4. Com de tantes altres «etiquetes», convé interrogar la dicotomia entre nacionalismecívic i nacionalismeètnic i convé fer-ho ben a fons². La primera cosa que cal fer per a interrogar aquesta dicotomia entre cívic i ètnic és ben semblant al que demana Charles Taylor per a tractar el debat entre liberals i comunitaris: diferenciar entre qüestions ontològiques i discursos de defensa (*advocacy*), entre diagnòstics sobre com són les coses i proclamacions de com volem que siguin. Fins a quin punt és controlable la densitat de

1. John PLAMENATZ, «Two types of Nationalism» in Eugene KAMENKA (ed.), *Nationalism: The nature and evolution of an idea*, Canberra: Australian National University Press, 1975. J. PLAMENATZ, *Democracy and Illusion: An Examination of Certain Aspects of Modern Democratic Theory*, London: Longman, 1977. Roger BRUBAKER, *Citizenship and Nationhood in France and Germany, United States of America*, Harvard University Press, 1992. R. BRUBAKER, «Myths and Misconceptions in the Study of Nationalism», in John A. HALL (ed.), *The State of the Nation*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998. R. BRUBAKER and D. D. LATTIN, «Ethnic and Nationalist Violence» in *Annual Review of Sociology*, vol. 24, 1998, pp. 423-452. Michael IGNATIEFF, *Blood and Belonging*, London: Vintage, 1994. Richard KEARNEY, *Postnationalist Ireland: Politics, Culture, Philosophy*, London: Routledge, 1997.

2. Com ha fet Margarita Mary NIKOLAS, *False Opposites in Nationalism: An examination of the Dichotomy of Civic Nationalism and Ethnic Nationalism in Modern Europe* (1999), i TARAS KUZIO, *The Myth of the Civic State* (2000), «Hans Kohn Revisited: Civic and Ethnic States in Theory and Practice», *Annual Convention of the Association for the Study of Nationalities*, Columbia University, 13-15 April 2000.

pertinença? Fins a quin punt és menor en els cívics que en els ètnics? Una de les línies més fàcils de discussió de la posició de Kohn i els seus successors és dedicar-se a enumerar «històries, monuments i cementiris» o sigui dedicar-se a trobar factors ètnics en els «cívics», *però cal també trobar els moments o factors «cívics» en els «ètnics» i sobretot sospitar de la bondat de la distinció.* En efecte, quan una oposició és falsa ho és perquè la frontera establerta està mal posada i en conseqüència allò que ella posa com a separat està junt. Convé centrar un interrogant i tractar-lo acuradament: els pobles rics estan més ben organitzats perquè han controlat l'ètnicitat millor que els pobres que la tenen descontrolada o perquè l'han realitzada?

Dr. Jordi Sales

COL·LOQUI

Miguel Candel: Com a complement d'això, diré que, quan vaig arribar a Luxemburg, estat on vaig viure durant deu anys, commemoraven els 150 anys de la seva independència. Van escollir l'eslògan següent: «Luxemburg, 150 anys: de l'estat a la nació». Hem de recordar que, quan aquest país havia estat més gran, era quan va ser un comtat; ara és un gran ducat. Aquest país va anar passant per mans diverses al llarg del segle XIX. Els luxemburgesos volien ser francesos, però aquests no els van voler. Napoleó, en canvi, sí que els va acceptar, però no recordo ben bé amb quin estatus, ja que l'administració francesa havia abolit les institucions feudals. Quan Napoleó és derrotat, passen sota l'administració dels Països Baixos. En aquells moments, Bèlgica s'independitza d'Holanda, i Luxemburg no sap què fer. Surt, aleshores, un moviment exogen. La capital és una fortalesa impressionant, coneguda com la Gibraltar del Nord per la seva fortificació, només conquerida una vegada, per Lluís XIV. Els francesos van pressionar Holanda per aconseguir la independència i posar fi a les fortificacions, és a dir, deixar-la sense la possibilitat de convertir-se de nou en una plaça militar. Luxemburg va anar adquirint una identitat i una consciència nacional, tot i que el seu mapa lingüístic era plurinacional. El francès fou la llengua de prestigi: qui no el sabia era perquè no anava a escola. Els camperols parlen un alemany rústic: un dialecte rural de l'alemany, que, fins fa vint anys, no es va convertir en llengua. Luxemburg, un dels primers productors de carbó i d'acer de l'Europa del Mercat Comú, no s'ha atrevit, fins ara, a demanar que el luxemburguès sigui reconegut com una llengua. Els qui l'empren ho fan sense una normalització ortogràfica comprensible: s'entén millor parlat que escrit.

És un cas particular que em duu a pensar que hi ha tants nacionalismes com nacions. Pregunto: amb quin dels esmentats paradigmes que ha exposat el doctor Sales encaixaria aquest de Luxemburg?

Jordi Sales: La identitat ve perquè interessa a alguns o no interessa a uns altres. Quan vaig començar a estudiar Filosofia i Lletres, només hi havia un sol curs. Érem dos-cents. L'any següent, ens van partir, pel criteri de l'ordre alfabètic, entre els de matí i tarda. Hi va haver algú que va trobar que els del matí eren diferents dels de la tarda: uns eren d'una manera i uns altres eren d'una altra. Jo era del matí i vaig ser partidari dels del matí. Als homes els importa molt ser d'un nosaltres. Ser ciutadà romà és ser una cosa que t'abriga en el pelegrinatge: uns han nascut com els de dalt i uns altres com els de baix. Diu un teòric del nacionalisme que la Bíblia és un magatzem dels simbolismes nacionals. El que pretenem és refredar algunes coses que escalfen. Ara bé, les complexitats són a tot arreu.

Ignasi Roviró: Com poden veure, emergeixen coses que s'han vist en les comunicacions anteriors. Començàvem parlant del que és la identitat i ens trobem en el terreny de la política: pertinença a una família, a una comunitat... Parlem de la identitat perquè hi ha l'alteritat. Certament, és un tema d'actualitat permanent el debat sobre la nostra nació. Podem dir que s'han elaborat lleis que decideixen si som o no nació. Però cal recordar que hi ha diversitat d'identificacions; entre elles, la personal i, posteriorment, la comunitària. Hi ha un terreny, primari o secundari, que també hem de discutir i és el de la pertinença psicològica.

Jordi Sales: És evident que el fet polític sempre provoca. Som d'una nació perquè hem nascut en una nació. El problema és de quina nació volem ser. Tothom qui té nom i cognoms s'ha de col·locar en alguna nació. Als meus amics espanyols de Madrid els dic: «Els catalans són tan espanyols com els portuguesos». L'Espanya romana, de dret públic, és constituïda per la república de Portugal, el regne d'Espanya, Gibraltar i Andorra: entitats de dret internacional públic. Quatre o cinc pobles, perquè la frontera entre la Hispània i la Gàl·lia era molt difícil de marcar. Hi ha, certament, agents d'identificació hispànica; després, hi trobarem les reivindicacions nacionals més recents que s'han

fet. Per a poder ser respectat, no cal la pseudo-morfosi d'una identitat freda.

Eulàlia Colleldemont: Vinc del camp de la pedagogia. En observar les primeres etapes de la infantesa i el canvi que suposa l'entrada en l'adolescència, hom s'adona que cal que l'educació política es pensi des de la pedagogia i des de la filosofia.

Dr. Miquel Montserrat